

Sara Verbrugge & Helena Taelman
Odisee hogeschool
Contact: sara.verbrugge@odisee.be

ORION (Observatie-instrument Rijke Interactie in de ONderbouw). Kleuterleerkrachten meer inzicht bieden in individuele spreekkansen

1. Inleiding: spreekkansen in de kleuterklas

Niet alle kleuters krijgen voldoende spreekkansen in de klas (Peleman e.a. 2020). ‘Sociaal-economische status’ en ‘(anders)talige achtergrond’ blijken hier een rol in te spelen. Zo krijgen kansarmere kinderen minder open en denkstimulerende vragen dan kansrijkere kinderen. Bovendien zijn er veel wachtmomenten in de kleuterklas, met weinig kwaliteitsvolle interactie. Het aantal interacties met de leerkracht varieert enorm van kleuter tot kleuter (Chaparro-Moreno e.a. 2019). Om leerkrachten meer bewust te maken van de kwantiteit en kwaliteit van de individuele spreekkansen bij kinderen die baat hebben bij extra taalondersteuning, hebben we binnen de lerarenopleiding in Odisee en het onderzoekscentrum ‘De Taalbouwers’, ORION ontwikkeld. ORION is een observatie-instrument dat gebruikt wordt om talige interacties in de kleuterklas in kaart te brengen (Verbrugge & Boderé 2022). Het instrument is gebaseerd op het internationale instrument LISn (Language Interaction Snapshot; Atkins-Burnett e.a. 2011), maar werd aangepast aan de realiteit en de noden van onze kleuterklassen.

In deze bijdrage bespreken we het professionaliseringstraject dat we opstelden om de leerkrachten het observatie-instrument te leren gebruiken en op basis hiervan collega’s te coachen. We beschrijven onze aanpak en de kansen en uitdagingen die de leerkrachten ondervinden. Op onze presentatie op de HSN-conferentie geven we gebruiksklare links naar het observatie-instrument aan de deelnemers.

2. Methode ORION (Observatie-instrument Rijke Interactie in de ONderbouw)

In het onderzoeksproject ‘De Stem van Kleuters’ (Sara Verbrugge & Anneleen Boderé) binnen Odisee herwerkten we de LISn tot een bruikbaar instrument om in onze kleuterklassen de interactiekansen te observeren. We wilden een gebruiksvriendelijk

instrument ontwikkelen dat tijdens het observeren zelf ingevuld kan worden en weinig opleiding vereist. Het instrument bestaat uit drie grote delen (één A4 per deel):

1. interactie met de leerkracht;
2. interactie met de klasgenoten;
3. context van de observatie.

Om de gebruikers met het instrument te leren werken, richten we een aantal korte opleidingen in.

In de paragrafen hieronder gaan we in meer detail in op de werkwijze van ORION, de drie delen van het instrument en de coachingshandleiding.

In ORION A (voor begeleide activiteiten) komt de interactie tussen ‘het focuskind’ en ‘de leerkracht’ aan bod. In ORION B (voor niet-begeleide activiteiten) komt de interactie tussen ‘het focuskind’ en ‘andere kinderen’ aan bod. Op de pagina waar de context van de observatie in de kleuterklas in kaart gebracht wordt, is er ruimte om meer achtergrond te voorzien bij de geobserveerde momenten. We zijn vooral geïnteresseerd in welke activiteiten en omstandigheden de betrokkenheid en cognitieve inspanning verhogen bij de kinderen. Op die manier willen we tot reflectie komen over het aanbod en de gegeven prikkels, en over hun invloed op de taalkansen van de kleuters.

De observaties worden tienmaal uitgevoerd gedurende twee minuten. ORION A en ORION B worden elk vijf keer uitgevoerd gedurende twee minuten. Het formulier over de context van de observatie wordt na het observeren ingevuld. Aangeraden wordt om de observaties op één dagdeel uit te voeren (voormiddag of namiddag in de klas).

Tot slot is er de coachingshandleiding, waarin we de nadruk leggen op het samen op weg zijn om de geobserveerde kinderen meer kansen tot spreken te geven. Het is de bedoeling dat de observator en de leerkracht samen een handelingsplan opzetten. We benadrukken de sterktes van de leerkracht, gaan samen op zoek naar meer interactiekansen (zowel ingrepen tijdens de voorbereiding van het aanbod als ingrepen die kunnen gebeuren op het moment zelf, tijdens de begeleiding) en stellen doelen tegen het volgende overlegmoment.

3. Resultaten en praktijkrelevantie

Tijdens twee projecten (‘Kleine Kinderen Grote Kansen’ en ‘Expeditie Taal’, een prioritaire nascholing van het Departement Onderwijs over taalstimulering) werd het instrument ingezet. Ook studenten ‘Kleuteronderwijs’ gingen ermee aan de slag in het kader van hun bachelorproef. We verzamelden heel wat reacties. De eerste gebruiker-

servaringen van de zorgleerkrachten en kleuterleerkrachten zijn veelbelovend. Samen-gevat vallen vooral volgende zaken op:

1. *Observeren verdiept inzichten.* Leerkrachten ontdekken dat sommige kinderen meer kunnen dan gedacht en ook dat de groep van kinderen met weinig spreekkansen groter is dan gedacht. ORION fungeert met andere woorden als een spiegel voor de leerkracht.
2. *Er is een zeer ongelijke verdeling van het aantal spreekkansen.* Bovendien doen leerkrachten veel inspanningen om taal te ontlocken, maar dat levert in bepaalde gevallen weinig resultaat op. Er is vaak weinig diepgang in de gesprekken.
3. *Spreekdurf is een belangrijk aandachtspunt.*
4. *Er is een grote verwevenheid tussen taal en sociale relaties.* Kinderen met een gelijkwaardige taalvaardigheid zoeken elkaar op. Daar staat tegenover dat kleuters vaker in conflict gaan als mogelijkheden om zich via taal uit te drukken ontbreken.
5. Leerkrachten merken op dat *coaching van medeleerkrachten niet altijd eenvoudig is*, maar toch op regelmatige basis resulteert in ‘schouderklopmomentjes’. Verder wordt gezocht naar manieren om de *tips and tricks* die zich ontspannen tijdens het traject te laten doorstromen naar het volledige schoolteam, om op die manier stil te staan bij de dagelijkse werking en de nodige aanpassingen in het zorgrooster door te voeren.

4. Conclusie

Met ORION willen we de talige interactie in de klas in kaart brengen. We observeren heel gericht met een kijkwijzer en hebben daarbij specifieke aandacht voor kleuters die weinig tot niet aan bod komen op een doordeweekse dag in de klas. De observaties worden het best uitgevoerd door een leerkracht die vertrouwen uitstraalt, zowel naar de kleuters als naar de leerkrachten toe. De observaties zijn een startpunt om doelgerichte acties te bepalen en kansen uit te diepen om kinderen meer spreekkansen te geven. Zowel voor de betrokken leerkrachten als voor de studenten in het traject was dit een echte *eyeopener*. Het urgentiebesef groeide zienderogen. Dit bleek een belangrijke opstart in het groeien naar meer taalkansen in de klas. We ronden af met twee quotes die dit proces illustreren:

“Zo ben ik erop beginnen letten hoe weinig sommige kinderen aan het woord zijn doorheen een dag in de kleuterklas. Het heeft mijn ogen echt geopend”.

“Wat ik meeneem, is dat gesprekken met kleuters er echt toe doen. Ik wil graag de leerkracht zijn die de kleuters genoeg (en evenveel!) kansen biedt om in interactie te gaan”.

Referenties

- Atkins-Burnett, S., S. Sprachman, M. Lopez, M. Caspe & K. Fallon (2011). 'The language interaction snapshot (LISn): A new observational measure for assessing language interactions in linguistically diverse early childhood programs'. In: C. Howes, J.T. Downer & R.C. Pianta (red.). *Dual language learners in the early childhood classroom*. Baltimore: Brookes Publishing, p. 117-146.
- Chaparro-Moreno, L.J., L.M. Justice, J.A.R. Logan, K.M. Purtell & T.J. Lin (2019). "The preschool classroom linguistic environment: Children's first-person experiences". In: *PLOS ONE*, 14 (8). Online raadpleegbaar op: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0220227>.
- Expeditie Taal (2022-2024). 'Prioritaire nascholing : professionalisering schoolteams basisonderwijs rond taalintegratietrajecten. Odisee en AP hogeschool'. Online raadpleegbaar op: <https://onderwijs.vlaanderen.be/sites/default/files/2022-06/Expeditie-Taal.pdf>.
- Kleine Kinderen Grote kansen (2022-2023). 'Een open blik voor rijke interactie'. Online raadpleegbaar op: <https://grotekansen.be/projecten/een-open-blik-voor-rijke-interactie/>.
- Peleman, B., M. Vandebroeck & P. Van Avermaet (2020). "Early learning opportunities for children at risk of social exclusion. Opening the black box of preschool practice". In: *European Early Childhood Education Research Journal*, 28 (1), p. 21-42.
- Verbrugge, S. & A. Boderé (2022). ORION: Observatie-instrument Rijke Interactie in de ONderbouw. Online raadpleegbaar op: <https://grotekansen.be/projecten/een-open-blik-voor-rijke-interactie/>.